

Veelgestelde vragen webinar 1: Ontwikkelingen in de jeugdcriminaliteit

1. Al jaren wordt gezegd dat criminaliteit afneemt maar zo wordt het in de praktijk niet beleefd. Hoe zit dat?

Over de hele linie, bij zowel de jeugd als bij volwassenen, is de situatie veiliger geworden vergeleken bij eind vorige eeuw. Toch wordt er uitdrukkelijk gewaarschuwd voor 'verharding van de daders' en daarmee doelen we op jonge delinquenten. Ook in andere steden bestaan vergelijkbare ernstige zorgen. De gesignaleerde positieve trend in de algemene cijfers sluit uiteraard niet uit dat er op een of meer specifieke terreinen toch sprake kan zijn van een verontrustende stijging van het aantal jonge minderjarigen die betrokken zijn bij ernstige criminaliteit. (Weijers, I. (2021). Kwajongens en zware jongens. SWP.)

2. In de media klinkt steeds vaker dat er verjonging en verharding plaatsvindt van jeugdcriminaliteit. Tegelijkertijd zijn er ook onderzoekers die dit ontkrachten. Hoe zit dit?

Er zijn geen cijferoverzichten waarbij aanwijzingen te vinden zijn die vertonen dat criminelen steeds jonger worden. Als we kijken naar de politieregistraties van de afgelopen tien jaar dan komt daaruit naar voren dat het aantal zeer jonge daders (12 – 14 jaar) – net als het aantal adolescenten (15 – 17 jaar) en jongvolwassenen (18 – 22 jaar) in die periode is gehalveerd. Minstens zo belangrijk is dat het eerste politiecontact nog steeds gemiddeld rond de vijftien jaar blijkt te liggen en is zelfs licht gestegen. Een afname is niet alleen zichtbaar in politieregistraties maar ook in zelfrapportage studies en slachtofferenquêtes. Het is dus zeer onwaarschijnlijk dat deze afname het gevolg zou zijn van een 'blinde vlek' bij de registratie zoals door sommige professionals wordt beweerd. Ten slotte blijkt het eerst geregistreerde delict niet zwaarder te zijn geworden.

Deze positieve trend in de algemene cijfers sluit evenwel niet uit dat er op een of meer specifieke terreinen toch sprake kan zijn van een verontrustende stijging van het aantal jonge minderjarigen dat betrokken is bij ernstige, 'harde' criminaliteit. Die blijkt inderdaad op één specifiek en cruciaal punt wel degelijk te zijn en dat betreft de zogeheten High Impact Crimes (HIC). In namelijk één op de vijf overvallen is een minderjarige dader betrokken terwijl het aantal overvallen de laatste jaren flink is afgenomen.

De veronderstelling dat we (in het algemeen) te maken hebben met 'steeds jongere daders' blijkt dus niet te kloppen. Ook de gedachte dat er sprake zou zijn van meer geweldsdelicten in het algemeen, meer groepsdelicten op school of in de buurt blijkt in algemene zin niet houdbaar. Hetzelfde geldt voor de gedachte dat er in het algemeen sprake zou zijn van een toename van jongeren die betrokken zijn bij (gewelddadige) vermogensdelicten en geweldsmisdrijven. (Weijers, I. (2021). Kwajongens en zware jongens. SWP.)

3. Welke rol heeft social media in de manier waarop delicten worden gepleegd?

Sociale media kan van invloed zijn op het ontstaan van crimineel gedrag omdat het kan zorgen voor innerlijke spanning. Op social media staan mensen met elkaar in verbinding en wordt content uitgewisseld, dit is vaak echter een onrealistische voorstelling van de werkelijkheid. De content laat vrijwel altijd de leuke aspecten van het leven zien. Jongeren kunnen het gevoel hebben dit "ook te willen". Wanneer dit onhaalbaar is en er niet meer kan worden voldaan aan de onrealistische maatstaf, kan dit zorgen voor innerlijke spanning die een aanzet kan geven voor illegaal en crimineel gedrag.

Daarnaast kan sociale media van invloed zijn op het ontstaan van crimineel gedrag omdat zelfcontrole op de proef wordt gesteld. Sociale en normatieve kaders veranderen continu, waardoor er steeds een beroep gedaan wordt op onze zelfcontrole. Ook is online gedrag lastiger te monitoren en te bestraffen waardoor het lastiger is om zelfcontrole te ontwikkelen. Ook verkeren gebruikers van sociale media zich vaak in een online bubbel met gelijksoortigen waardoor een kritische reflectie van gedrag kan

worden vervangen door sociale acceptatie en bevestiging. Juist een discussie rondom deze sociale en normatieve kaders is van belang om normoverschrijdend gedrag tegen te gaan.

Tot slot kan sociale media van invloed zijn op het ontstaan van crimineel gedrag omdat “verkeerd” gedrag kan worden aangeleerd van “verkeerde” rolmodellen en referentiekaders op sociale media. Sociale media lijkt een invloed te hebben op het imiteren van (crimineel) gedrag. Echter, het is nog onvoldoende onderzocht onder welke invloed en onder welke voorwaarden dit zo is. Wel kan moeilijk worden ontkend dat sociale media als nieuw referentiekader kan worden gezien en dat dit mogelijk een rol speelt bij het aanleren, het afleren en het kopiëren van (crimineel) gedrag.

Sociale media biedt ons veel kansen en mogelijkheden, maar ook veel risico's en gevaren. Er is een virtuele wereld ontstaan die een eigen omgang en aanpak vereist, waarbij nog gezocht wordt naar de juiste balans. Deze is nodig voor een realistische voorstelling op sociale media, het monitoren en bestraffen van verkeerd online gedrag en om er op een juiste maatschappelijk geaccepteerde wijze online van elkaar te kunnen leren. (Krijger, R. (2021) *Sociale media en criminaliteit: “Een bewogen relatie”*. [Essay Master sociologie, RUG].)

4. Wat zijn redenen van professionals binnen het onderwijs, die weten op welke signalen ze moeten letten als het gaat om ondermijnende criminaliteit, om geen actie te ondernemen als er sprake is van betrokkenheid bij ondermijnende criminaliteit?

Jennifer van de Broek: “Welke redenen onderwijsprofessionals hebben om niet te melden/geen actie te ondernemen is nog niet eerder onderzocht in Nederland. Uit de literatuur zijn aanwijzingen te halen dat het zou kunnen gaan om sociaal-economische redenen (zoals 'ik heb geen tijd om het signaal op te pakken', 'het helpt niet om het signaal te melden' of 'het leidt tot imagoschade voor de school'), emotionele redenen (zoals 'ik ben bang voor represailles', 'ik ben bang dat het ten koste gaat van de band met de leerling' of 'ik wil niemand vals beschuldigen') en contextuele factoren (zoals 'ik voel me bezwaard om de schoolleiding/het zorgteam hiermee te belasten').”

5. Hoe voorkom je dat jongeren geschorst of weggestuurd worden bij storend gedrag?

Jennifer van de Broek: “In hoeverre het wenselijk is dat wordt voorkomen dat leerlingen geschorst of weggestuurd worden van school, hangt af van de specifieke casus (zijn er bijvoorbeeld andere leerlingen in gevaar (gekomen)); is het helpend voor de betreffende leerling om van school te veranderen etc.) en de visie van de school.

Over het algemeen kan worden voorkomen dat jongeren geschorst of verwijderd van school bij mogelijke betrokkenheid bij ondermijnende criminaliteit door van tevoren duidelijke richtlijnen, protocollen en routes naar hulpverlening op te stellen over hoe hiermee om te gaan. Daarnaast helpt het om scholen en hun personeel van kennis te voorzien over deze problematiek. Wanneer scholen meer kennis hebben over de dynamiek achter leerlingen die delicten plegen (zoals groepsdruk, criminele uitbuiting etc.) en een leerling veelal niet puur en alleen dader is (maar ook slachtoffer), zullen zij eerder geneigd zijn andere keuzes te maken (zoals inzetten op ondersteuning en hulpverlening) dan de leerling te schorsen/verwijderen. Overigens is verwijderen een stuk schadelijker voor het kind dan een schorsing, dus hiertussen zou nog onderscheid kunnen worden gemaakt naargelang de visie van de school.”

6. Hoe kan je het beste een gesprek met een jongere voeren waarvan je weet dat er signalen zijn van ondermijnende criminaliteit?

Jennifer van de Broek: “Het belangrijkste is dat je het gesprek aan durft te gaan (en het dus voert). Durf

hierbij te benoemen wat je ziet en waarover jij je zorgen maakt (zonder oordeel!). Ook als het gaat om een onderbuikgevoel wat nog lastig te koppelen is aan hele concrete signalen. Tijdens het gesprek is het belangrijk dat:

- de eigen emoties, oordelen, aannames en meningen zo min mogelijk naar voren komen;
- er open vragen worden gesteld;
- er wordt geluisterd naar het verhaal van de leerling;
- er geen geheimhouding wordt beloofd. Indien de leerling een gevaar voor zichzelf of anderen vormt is de school namelijk verplicht om actie te ondernemen of melding te maken;
- er duidelijke (vervolg)afspraken worden gemaakt.”

Mocht je op de hoogte willen worden gehouden van de onderzoeken van Jennifer van den Broek, stuur dan een e-mail naar J.r.a.vdnbroek@tilburguniversity.edu

7. Welke rol kan de jeugdgezondheidszorg spelen in de preventie van jeugdcriminaliteit?

Anne-Marie: “De jeugdgezondheidszorg heeft bij uitstek de positie om een preventieve rol aan te nemen, de preventie is namelijk breder dan het monitoren van de groei, ontwikkeling en opvoeding. Wanneer op deze vlakken problemen ontstaan is de jeugdgezondheidszorg de partij om als eerste de nodige stappen te zetten. Denk bij het voorkomen van jeugdcriminaliteit bijvoorbeeld ook aan ondersteuning van ouders wanneer de opvoeding moeizamer loopt, aan het vroegtijdig signaleren van problemen in de ontwikkeling om te zorgen dat jongeren mee kunnen blijven doen of aan inzet rondom schoolziekteverzuim en aanwezigheid op school om te voorkomen dat jongeren afglijden. Juist die vroegtijdig preventieve inzet kan veel problemen in een later stadium voorkomen van de geboorte, en zelfs vanaf de zwangerschap, tot in de adolescentie.”

8. Wij lopen tegen de enorme wachtlijsten aan bij onder andere Jeugdbescherming en Veilig Thuis waardoor er te laat hulpverlening en zorg aangeboden kan worden. Hoe kijken jullie daar tegenaan? En welke rol kan de jeugdgezondheidszorg hierin spelen?

Anne-Marie van Wingerden: “Ook de JGZ loopt tegen de lange wachttijden aan. Het is een landelijk probleem (personeelstekort), waar op korte termijn geen oplossing voor is. We merken daardoor dat er een beroep wordt gedaan op het lokale veld en dat er ook aan de preventie (JGZ) gevraagd wordt om inzet te plegen binnen een gezin. De JGZ kan hierbij alleen een vinger aan de pols houden en (steeds opnieuw) triageren of de problemen verergeren. Zij kan namelijk zelf niet de hulp bieden, waarvoor is aangemeld. Vroegsignalering wordt steeds belangrijker, om te voorkomen dat gezinnen de specialistische hulp/zorg nodig hebben. Het is dan zaak dat er goed wordt samengewerkt met het lokale veld en de lokale teams, om erger te voorkomen. Ouders kunnen verwezen worden naar de preventieve programma's die JGZ biedt.

Opvallend is dat ouders steeds angstiger zijn om hulp te accepteren, omdat ze bang zijn dat hun kinderen uit huis geplaatst worden. De huidige tendens is juist om zoveel mogelijk in de thuissituatie te werken aan de onveiligheid ([zie ook dit nieuwsartikel](#)). Kinderen zijn nog altijd het meest op hun plek in hun eigen gezin. Belangrijk hierbij is dat de professionals in de hele keten (van preventie tot gedwongen kader) ouders hierover informeren. Het kan voor ouders helpend zijn om samen te beslissen welke hulp kan worden ingezet en hierbij een warme overdracht te doen. Ook kan er samen worden gekeken in hoeverre inzet van het informele netwerk van ouders hen kan ondersteunen, bijvoorbeeld een voetbalcoach, een buurvrouw of een grootouder.”

9. Hoe kunnen ouders een rol spelen in het voorkomen dat jongeren afglijden richting criminaliteit?

Kenneth Kroon: “Een opvoeding waarbij ouders onder meer regels stellen en toezicht houden is een bewezen effectieve beschermende factor voor crimineel gedrag. Ook als ouders (intensief)

samenwerken met de school en de hulpverlening heeft dit een positieve bijdrage. Dat kunnen zij doen door actief signalen te delen met bijvoorbeeld een hulpverlener of de mentor op school. Doordat wij, als jeugdBOA's, jongeren thuis bezoeken, komen we vaak ook in contact met ouders. Door hen in een vroeg stadium erbij te betrekken, kunnen ergere problemen in de toekomst hopelijk voorkomen worden.”

10. Hulpverlening speelt vaak een grotere rol dan handhaving bij een jeugdboa. Hoe ziet dat er concreet uit?

Kenneth Kroon: “Als jeugdboa kan je echt iets betekenen voor de jongeren in de wijk. Je hebt te maken met jongeren die beïnvloedbaar zijn, maar die ook kampen met verslaving aan drank en drugs, of jongeren die thuis problemen hebben. Het werk is niet alleen repressief, maar juist ook preventief. Als jeugdboa ben je handhaver, maar ook hulpverlener. Je kan namelijk aanhouden, bekeuren of doorverwijzen, maar ook schakelen met eventuele andere ketenpartners als jongeren verdere hulpverlening nodig hebben. Juist het gesprek voeren met de jongeren heeft meerwaarde. Het is belangrijk om echt contact te maken en te weten wat nodig is voor een jongere. Om contact te blijven maken moet je op de hoogte blijven van interesses en trends onder de jongeren. Het straatgedrag vertaalt je namelijk weer naar de ketenpartners (politie, sociaal wijkteam, jongerenwerk en gemeente) zodat niet alleen gekeken wordt naar wat het overlastgevende gedrag is, maar juist ook wat eronder ligt. Zo kunnen we kijken wat de beste hulp is voor een jongere.”